

ՀՀ ՆԵՐԱՌԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ ԻՐԱԿԱՆԱՑՆՈՂ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՓՈՐՁԸ, ՈՒՍՈՒՑՉԻ ԴԵՐԸ ԵՎ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ ԱՌԿԱ ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ԱՆՓՈՓՈՒՄԸ

Մ. Ռ. Հարությունյան

Խաչատուր Աբովյանի անվան հայկական պեդագոգական մանկավարժական համալսարանի լոգոպեդիայի և վերականգնողական թերապիայի ամբիոնի դասախոս, մանկավարժական գիտությունների թեկնածու

Հանգուցային բառեր և արտահայտություններ. ներառական կրթություն, ուսուցիչ, կրթական համակարգ, կրթական առանձնահատուկ կարիքներ:

Այսօր աշխարհում ապրում է մտավոր կամ ֆիզիկական հաշմանդամություն ունեող մոտ կես միլիարդ մարդ [1]: Այդ անձինք հաճախ սահմանափակված են ինչպես ֆիզիկական, այնպես էլ սոցիալական արգելքներով, որոնք մեկուսացնում են նրանց հասարակությունից և հնարավորություն չեն տալիս ակտիվ մասնակցություն ունենալ հասարակական կյանքում: Առկա իրավիճակը փոխելու համար անհրաժեշտ է կրթել հասարակությանը՝ սերմանելով հարգանք բոլոր մարդկանց իրավունքների հանդեպ: Այս տեսանկյունից կարևոր է ներառական կրթություն հասկացության ըմբռնումը: Այն իրենից ներկայացնում է մի գործընթաց, որը կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաներին տալիս է դպրոցում կրթվելու հնարավորություն: Այն արձագանքում է բոլոր սովորողների բազմազան կարիքներին,

ապահովում է նրանց մասնակցությունը ուսումնական, մշակութային և համայնքային կյանքին: Ներառական կրթությունը ենթադրում է փոփոխություններ և բարեփոխումներ կրթության բովանդակության մեջ, մոտեցումներում, կառույցներում և մեթոդներում, տարածվում է համապատասխան տարիքային խմբի բոլոր երեխաների վրա, և հենված է այն համոզմունքի վրա և պայմանավորված է այն համոզմունքներով, որ բոլոր երեխաներին կրթելը հանրակրթության համակարգի պարտականությունն է [4, էջ՝ 596]:

Կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների ուսումնառությունը կազմակերպելու նպատակով Հայաստանի հանրապետությունում այսօր գործում են այնպիսի դպրոցներ, որոնք իրականացնում են ներառական կրթություն: Այն հնարավորություն է տալիս ֆիզիկական կամ մտավոր զարգացման խնդիրներ ունեցող երեխաներին լիարժեքորեն ինտեգրվել հասարակության մեջ՝ բավարարելով վերջիններիս կարիքները:

Ներառական կրթության զարգացման ժամանակակից փուլում իրականացվում են հայեցակարգային մոտեցումների վերանայումներ՝ բարձրացնելու համար զարգացման խանգարումներ ունեցող երեխաների հետ իրականացվող կրթադաստիարակչական աշխատանքների արդյունավետությունը:

Հետազոտությունները ցույց են տալիս, որ ամբողջ աշխարհում հաշմանդամ երեխաները կազմում են զգալիորեն խոցելի խումբ, և անհրաժեշտ է գիտակցել, որ այս երեխաների համար պետք է ստեղծել այնպիսի պայմաններ, որոնց առկայության դեպքում, չնայած որոշակի սահմանափակումների, երեխան կկարողանա կրթություն ստանալ, հնարավորինս ինքնուրույն լինել և ներգրավվել հասարակության մեջ. Ներառական կրթություն իրականացնող դպրոցների գեկխնդիրները կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների ներառումն է հանրակրթության մեջ՝ ապահովելու համար նրանց մասնակցությունը հասարակական կյանքում:

2013 թ. սեպտեմբերից Հայաստանի Հանրապետությունում գործում են 117 ներառական կրթություն իրականացնող դպրոցներ: 2014 թվականից ներառական կրթություն իրականացնող դպրոցներում արդեն սովորում են շուրջ 3000 կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաներ: Պետությունը 1 ուսումնական տարվա կրթության կազմակերպման համար յուրաքանչյուր աշակերտին տրամադրվում է մոտ 490.000 դրամ [5]:

Օրինակ, 2011 թվականից Տավուշի մարզում իրականացվում է համընդհանուր ներառման փորձնական ծրագիր, և գործում է հանրակրթական դպրոցներում կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների կրթության կազմակերպման համար անհրաժեշտ ֆինանսավորման փորձնական կարգ:

Յուրաքանչյուր տարի ՀՀ կրթության և գիտության նախարարի տվյալ տարվա հրամանով ներառական կրթություն իրականացնող ճանաչված հանրակրթական դպրոցների մանկավարժական կազմը վերապատրաստվում է: Այս տարի նախատեսվում է վերապատրաստումներ կազմակերպել հանրապետության 18 դպրոցներում [6]: Այս հանգամանքը իսկ փաստում է, որ ուսուցիչն առաջատար դեր ունի այս համակարգում:

Ֆլորիանը և Ռուսը (2008) նշում են, որ “Յուրաքանչյուր ուսուցչի խնդիրն է նախապատրաստել մարդկանց՝ մուտք գործելու կյանք և մասնագիտական ոլորտ: Սա անհատական և կոլեկտիվ պատասխանատվություն է պահանջում բարելավելու համար բոլոր երեխաների կրթության գործընթացը և ապահովելու մասնակցությունը” [3, էջ՝ 556]:

Ներառական կրթության հիմնական գործընթացը ենթադրում է, որ հանրակրթական դասարանի ուսուցիչն ունի որոշակի գիտելիքներ և պատկերացում տարբեր ունակություններով և կարողություններով սովորողների կարիքների մասին, ծանոթ է նրանց կրթության մեթոդներին և ուսումնական պլանների

ռազմավարությանը: Այս տեսանկյունից՝ ուսուցիչը կարևորագույն դեր է խաղում կրթության որակի ապահովման հարցում, և ամենից շատ ուսուցչի որակով է պայմանավորված սովորողի հաջողությունը, քան որևէ այլ գործոնով՝ ներառյալ դասարանական միջավայրի պայմանները:

Անառարկելի է, որ ներառական կրթությունը հատուկ կարիքներով երեխաների համար առավել ամենախնայող մոտեցումն է: Պարզ է, որ հատուկ կարիքներով երեխաները պետք է կրթություն ստանան հանրակրթական կառույցներում՝ իրենց ունակություններին և կարողություններին համապատասխան, և չպետք է մեկուսացվեն հատուկ դպրոցում, քանզի կրթությունն այնտեղ չի կարող առաջընթաց ապահովել՝ անգամ լինելով հագեցված բոլոր համապատասխան նյութերով, մեթոդներով և ծառայություններով [2, էջ՝ 6]:

Այս իմաստով ուսուցիչների դերը հատուկ կարիքներով երեխաներին ոգևորելն է, նրանց ընտրություն կատարելը, որքան հնարավոր է լինել ազատ, սովորել մանուկների միջավայրում և հաջողություններ ունենալ: Ուսուցիչները խթանում են այս երեխաների ուսումնական գործունեությունը՝ ուղղորդելով, ոգևորելով նրանց, համագործակցելով և փորձելով կիրառել ուսուցման արդյունավետ մեթոդներ, որոնք նախատեսված են տարբեր ուսումնական ոճերի համար և մատչելի են դարձնում աշակերտի ինքնուրույն գործունեությունը: Ակնհայտ է, որ ներառական դպրոցում հատուկ կարիքներով երեխաների հետ աշխա-

տող ուսուցիչների պատրաստման և վերապատրաստման գործընթացները փոփոխություններ են կրում:

Ներառական կրթությունը, լինելով կրթության “երիտասարդ” համակարգ, Հայաստանում դեռևս լիովին ձևավորված չէ: Լիակատար ձևավորման համար առկա են որոշակի բացթողումներ: Այսօր ներառական կրթություն իրականացնող մի շարք դպրոցներում դեռևս ընդգրկված չեն համապատասխան որակավորում ստացած մասնագետներ: Իսկ այն դպրոցներում, որտեղ աշխատում են համապատասխան մասնագետներից բաղկացած խումբ, չեն ստանում անհրաժեշտ վերապատրաստում:

Ցավոք, այսօր ներառական կրթություն իրականացնող դպրոցներն ունեն մի շարք խնդիրներ, որոնցից են՝

- Ֆիզիկական անհրաժեշտ պայմանների բացակայությունը և առկա միջավայրի հարմարեցումը (թեքահարթակներ, դասասենյակների համապատասխան լուսավորվածություն. Խաղասենյակների առկայություն, հարմարեցված կահույք և սանհանգույցներ, և այլն);
- տեխնիկական սարքավորումների պակասը (էխո-համակարգեր, հատուկ ծրագրերով հագեցած համակարգիչներ և այլն);
- աշակերտների կրթական կարիքներին համապատասխան պարագաների (մեծ տառաչափերով գրքեր և տետրեր, բառապաշարը հարստացնող, ճանաչողությունը զարգացնող խաղեր, համապատասխան գրքեր, ձեռնարկներ)

բացակայությունը կամ սակավությունը;

- դպրոցում բազմամասնագիտական թիմի առկայությունը;
- իրազեկվածության պակասը (հաշմանդամության մասին հիմնավոր գիտելիքներ, ճիշտ մոտեցում, խտրականության վերացում, սոցիալականացման ապահովում):

Իհարկե այս ամենով չեն սահմանափակվում ներառական կրթություն իրականացնող դպրոցների հիմնախնդիրները, սակայն վերջիններիս լուծումը կնպաստի կրթության որակի կտրուկ բարձրացմանը: այս ոլորտում դեռևս անելիքները շատ են, քանի դեռ մասնավորապես հասարակությունը համարում է, որ հաշմանդամություն ունեցող երեխան հիվանդ է, կարեկցության արժանի, չի կարող սովորել հանրակրթական դպրոցում, քանի դեռ շատ ծնողներ դեմ են իրենց երեխայի կողքին տեսնել հաշմանդամություն ունեցող երեխային, քանի դեռ կա թերահավատություն և անտեղյակություն ներառական կրթության հնարավորության նկատմամբ, քանի դեռ ու-

սուցիչները բավարար չափով իրազեկված և վերապատրաստված չեն ներառական կրթության ուղղությամբ ու քանի դեռ մանկավարժական բուհերը կարիք ունեն մեթոդաբանության հզորացմանը, որի հիմքում ընկած է բուհական կրթության տարիներին ստացած սակավաժամ գործնական ուսուցումը:

Այնուամենայնիվ, ներառական կրթությունը Հայաստանում ունի տասնամյակի պատմություն, և զգալի առաջընթացը նկատելի է: Այսօր գրեթե բոլոր մարզերում, ինչպես նաև Երևան քաղաքում իրականացվում է «Կրթություն բոլորի համար» ծրագիրը, որն էլ նպաստում է երեխաների և մեծահասակների հումանիստական դաստիարակությունը: Այս կրթության ձեռքբերումներից է նաև այն, որ խթանվում է կրթության որակի բարձրացումը, ամրակայվում է ուսուցման անձնակողմնորոշվածությունը, երեխաների պահանջմունքների ճանաչումն ու կրթության գործընթացում դրանց բավարարումը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Առողջապահության Համաշխարհային Կազմակերպություն, 2001, <http://www.who.int/countries/arm/en/>:

2. Allen, K. E., Schwartz, I. S. (2001) The exceptional child: Inclusion in early childhood education. Albany, NY: Delmar, 27.

3. Florian, L., Rouse, M. (2009) The inclusive practice project in Scotland: Teacher education for inclusive educa-

tion. Teaching and Teacher Education, 25 (4), 594-601.

4. Leatherman, J., M. (2007) "I just see all children as children": Teachers' perception about inclusion, The Qualitative report Vol. 12 (4), 594-611.

5. www.disabilityinfo.am

6. www.edu.am

РЕЗЮМЕ

ОПЫТ ШКОЛ ОСУЩЕСТВЛЯЮЩИХ ИНКЛЮЗИВНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В РА, РОЛЬ УЧИТЕЛЯ И ОБОБЩЕНИЕ ПРОБЛЕМ СИСТЕМЫ

М. Р. Арутюнян

преподаватель кафедры логопедии и восстановительной терапии Армянского государственного педагогического университета имени Хачатура Абовяна, кандидат педагогических наук

В статье проанализирован опыт школ, осуществляющих инклюзивное образование в Армении, представлена ведущая роль учителя в процессе обучения детей с разными образователь-

ными нуждами в инклюзивной системе. Анализируются и представляются также проблемы, существующие в системе и требующие своего решения.

SUMMARY

EXPERINCES OF SCHOOLS PROVIDING INCLUSIVE EDUCATION IN RA, TEACHER'S ROLE AND SUMMARY OF EXISTING PROBLEMS

M. R. Harutyunyan

Lecturer at the Chair of Speech and rehabilitation therapy, Khachatur Abovyan Armenian State Pedagogical University, Candidate of Pedagogical Sciences

The experience of schools providing inclusive education in Armenia is analyzed in the article. The leading role of

teacher is outlined and presented. The existing problems of inclusive system are summarized and discussed here.